

DOI: 10.15407/kraieznavstvo2025.01.137

УДК 929 (477)

Оксана Вільшанська (м. Київ)

кандидатка історичних наук, старша наукова співробітниця,
відділу історії України XIX – початку XX ст.,
Інституту історії України НАН України.

E-mail: o.vilshanska@gmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-9378-2667>

Наталія Мех (м. Київ)

доктор філологічних наук, професор,
завідувач відділу екранно-сценічних мистецтв та культурології

Інституту мистецтвознавства, фольклористики та
етнології ім. М.Т. Рильського НАН України

E-mail: mno_logos@ukr.net

ORCID: <http://orcid.org/0000-0002-5846-505X>

До 90-річчя професора Петра Микитовича Тригуба

У статті йдеться про життєвий шлях, наукову та педагогічну діяльність відомого українського історика, краєзнавця Петра Микитовича Тригуба, 90-річчя з дня народження якого відзначатиметься у 2025 році.

Особлива увага приділена ролі Петра Тригуба у становленні і розвитку українського історичного краєзнавства у 80-х роках XX – початку XXI ст., його організаторській та громадській діяльності в рамках Всеукраїнської спілки краєзнавців, керівництву Миколаївським регіональним осередком, організації та участі у численних краєзнавчих конференціях, створенні краєзнавчих навчальних програм та посібників. Висвітлено тісну співпрацю вченого з провідними істориками, зокрема академіком П.Т. Троньком та професором В.Г. Сарбеем.

Проаналізовано педагогічну діяльність П.М. Тригуба у Полтавському державному педагогічному інституті, Миколаївському педагогічному інституті, а також у Чорноморському державному університеті імені Петра Могили, де ним була створена наукова школа з історичного краєзнавства.

Показано також витоки формування наукових інтересів вченого під впливом історії рідного краю, дослідницьку працю у царині вивчення локальної історії.

Матеріал розкриває багатогранну особистість ученого та його внесок у розвиток історичної науки і краєзнавства в Україні.

Ключові слова: історичне краєзнавство, Петро Микитович Тригуб.

Oksana Vilshanska (Kyiv)

Candidate of Historical Sciences, Senior Researcher,
Department of History of Ukraine of the 19th - early 20th centuries,
Institute of History of Ukraine NAS of Ukraine (Kyiv, Ukraine)

E-mail: o.vilshanska@gmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-9378-2667>

Natalya Mekh (Kyiv)

Dsc (Philology), professor,

Head of the Department of Screen and Performing Arts and Cultural Studies,
Rylsky Institute for Art Studies, Folklore and Ethnology of the NAS of Ukraine

E-mail: mno_logos@ukr.net

ORCID: <http://orcid.org/0000-0002-5846-505X>

Petro Mykytovych Tryhub: On the Occasion of His 90th Anniversary

The article examines the life and scholarly legacy of the distinguished Ukrainian historian and local studies scholar, Petro Mykytovych Tryhub, in commemoration of the 90th anniversary of his birth, to be observed in 2025.

Particular emphasis is placed on Tryhub's significant contributions to the development of Ukrainian historical regional studies during the 1980s and the early 21st century. The article explores his organizational and civic engagement within the framework of the All-Ukrainian Union of Local Historians, including his leadership of the Mykolaiv regional branch, active participation in and coordination of numerous regional history conferences, and his involvement in the development of educational curricula and teaching materials on local history. His close collaboration with leading scholars – such as Academician P.T. Tronko and Professor V.H. Sarbei – is also documented.

The study further analyzes Tryhub's pedagogical activity at several institutions of higher education, including the Poltava State Pedagogical Institute, the Mykolaiv Pedagogical Institute, and the Petro Mohyla Black Sea State University. Notably, the latter served as the institutional foundation for the academic school of historical local studies established under his guidance.

Attention is also devoted to the origins of Tryhub's scholarly interests, shaped by his engagement with the history of his native region, and to his extensive research in the field of local history.

Overall, the article presents a comprehensive portrayal of Petro Tryhub as a multifaceted scholar and highlights his enduring contributions to the advancement of historical scholarship and regional studies in Ukraine.

Key words: *historical local studies, Petro Mykytovych Tryhub.*

Цього, 2025, року наукова спільнота відзначатиме 90-ліття від народження видатного українського історика, вченого-краєзнавця, доктора історичних наук, професора, академіка Української Академії історичних наук – Петра Микитовича Тригуба (27 червня 1935–26 грудня 2016)¹.

Селище Коломак Харківської області, де народився вчений, мало давню історію. У XVII–XVIII ст. воно було сотенним містечком Охтирського слобідського козацького полку. Можна думати, що саме вплив рідного краю і давні традиції козацтва сформували цікавість молодій людини до історії та краєзнавства. Вже ставши відомим вченим, на схилі років П.М. Тригуб звернувся до своїх витоків і присвятив історії рідного селища книгу «Коломак – селище старовинне, козацьке... Нариси історії з найдавніших часів до початку 70-х рр. XX м.»¹, видану у 2014 році, яка стала вагомим внеском у його наукову та краєзнавчу діяльність.

Батько – Тригуб Микита Семенович, і мати – Шинкаренко Орина Омелянівна, були родом з Чернігівщини – з сіл Сваром'я і Лебедівка. У Сваром'ї прізвище Тригуб було дуже поширеним. Тригуби, за місцевими переказами, були нащадками запорізького козака Тригуба, який мешкав тут і був внесений у реєстровий список ще у 1681 році.

Петро Тригуб у 1953 р. з відзнакою закінчив Коломацьку середню школу. Під час навчання

він виявив і схильність до науки, і музичну обдарованість, а саме – хист співака.

По закінченню школи талановитий хлопець вступив на історичний факультет Харківського державного університету, який закінчив з відзнакою. У студентські роки (1953–1958) він брав участь у наукових конференціях, був головою студентського наукового товариства на факультеті. Тоді ж, у 1957 році, написав свою першу наукову статтю «Жовтневі дні у Харкові».

Втім, не відразу йому довелося вдатися до наукової діяльності. Після навчання в університеті П.М. Тригуб був направлений вчителем історії на Донеччину у сільську Новоторецьку (тоді Краснянську) середню школу Добропільського району. Робота сільського вчителя виявилась нелегким випробовуванням для молодій людини. Крім історії йому довелося викладати біологію, бути завучем, керувати хором гуртком. Проте, він, разом зі своєю дружиною, почав брати активну участь у культурному житті сільської громади.

Відпрацювавши п'ять років за направленням, у 1963 році П. Тригуб отримав посаду директора школи у селі Мельникове Валківського району Харківської області. Очоливши школу, він доклав значних зусиль для покращення навчального процесу та позакласної роботи. Протягом років директорства створив шкільну команду КВН (Клуб кмітливих та винахідливих),

¹ Журнал «Краєзнавство» вже неодноразово звертався до особистості П.М. Тригуба, опублікувавши статті, присвячені 30-літтю краєзнавчої діяльності П.М. Тригуба та на річницю його смерті. (Вовчук Л. 30 років на краєзнавчій ниві Миколаївщини (нарис до біографії Петра Микитовича Тригуба). // Краєзнавство. 2011. № 3. С. 128–132; Михайлуца М.І. Петро Микитович Тригуб – краєзнавець з Миколаївської «Могилянки». Краєзнавство. 2017. № 1/2. С. 284–288).

Петро Тригуб у робочому кабінеті.
2009 роки

запровадив зйомки фільмів зі шкільного життя, організовував численні екскурсії для учнів, ініціював будівництво нової будівлі школи. Його дружина керувала шкільною бібліотекою.

До наукової роботи П.М. Тригуб долучився у 1968 році, коли вступивши до аспірантури Харківського державного університету, почав працювати над дисертаційним дослідженням в архівах та бібліотеках Харкова. Його науковим керівником став доктор історичних наук С.М. Королівський. У жовтні 1971 року текст дисертації був поставлений на обговорення кафедри історії СРСР і рекомендований до захисту. Тоді ж у 1971 році Петро Микитович Тригуб отримав посаду старшого викладача кафедри історії СРСР і УРСР Полтавського державного педагогічного інституту ім. В.Г. Короленка.

Захист кандидатської дисертації «Радянське державне будівництво на Україні у період боротьби за встановлення і зміцнення радянської влади (грудень 1917 – квітень 1918 рр.)» відбувся 19 травня 1972 року.

У 1974 році Петра Микитовича призначено деканом історичного факультету Полтавського державного педагогічного інституту імені В.Г. Короленка, у 1976 році він отримав вчене звання доцента, з 1978 р. по 1980 р. – старший науковий співробітник, 1980 р. – викладач кафедри історії СРСР і УРСР. У цей період він

активно працював над докторською дисертацією, готував монографію.

Саме у Полтаві Петро Микитович долучився до всеукраїнського краєзнавчого руху, співпрацюючи з академіком П.Т. Троньком – ініціатором краєзнавчих досліджень в Україні. Ця співпраця відкрила нові перспективи для його подальшої наукової діяльності. Тоді, у 1980 р. було започатковано проведення всеукраїнських наукових конференцій з історичного краєзнавства. Вони стали науковою школою для сотень краєзнавців, сприяли переростанню краєзнавства у широкий громадський рух. У Полтаві республіканська наукова конференція з історичного краєзнавства була проведена у жовтні 1980 року за активної участі і організаційного сприяння П.М. Тригуба.

У 1982 році П.М. Тригуб перейшов працювати до Миколаївського педінституту, де за конкурсом очолив кафедру історії СРСР і УРСР. У цей час він активно займався дослідженням історії Півдня України, розвиваючи краєзнавчий рух у регіоні. Петро Микитович ініціював та вдало провів ряд конференцій з краєзнавчої тематики.

Перша така конференція з соціально-історичної проблематики – «Біографії робітників революціонерів» відбулася у 1988 році, тематика її стосувалась історичної біографістики. У процесі підготовки до цього краєзнавчого заходу П.М. Тригуб співпрацював з доктором історичних наук, професором В.Г. Сарбеем, який на той час очолював відділ Інституту історії АН УРСР. Учасниками конференції стали також вчені з інших тодішніх союзних республік. Культурна програма передбачала відвідини античного міста Ольвії, Очакова та Коблево.

Друга масштабна конференція під керівництвом П.М. Тригуба відбулася у жовтні 1989 року і була приурочена до 200-річчя міста Миколаєва. Спершу ініціатива Петра Микитовича наштовхнулася на нерозуміння та спротив з боку місцевого партійного керівництва, адже у політичних умовах тодішнього Радянського Союзу в Україні побоювалися та уникали будь-яких масштабних заходів, не ініційованих з Москви. У справу втрутився академік П.Т. Тронько, який був депутатом Верховної Ради УРСР, що допомогло подолати перепони. На конференції були розроблені комплексні плани краєзнавчих досліджень, для реалізації яких потрібно було об'єднати всі краєзнавчі сили України. Цей

захід отримав широкий резонанс у засобах масової інформації – на телебаченні, радіо та на шпальтах газет.

У березні 1989 р. П.М. Тригуб захистив докторську дисертацію «Ради України у період громадянської війни та інтервенції (листопад 1918 – грудень 1920 рр.)». У квітні 1990 р. йому було присвоєне звання професора.

У 1992 році П.М. Тригуб у співпраці з В.Г. Сарбеем організував конференцію з актуальних проблем національно-визвольного руху в Україні (до 1917 р.), і брав участь в організації наступних краєзнавчих конференцій у м. Кам'янці-Подільському (1991 р.), м. Луцьку (1993 р.), м. Черкасах (1995 р.), м. Харкові (1997 р.), м. Дніпропетровську (1999 р.), м. Донецьку (2001 р.), м. Хмельницькому (2004 р.).

Коли академік П.Т. Тронько у 1991 році зініціював створення Всеукраїнської спілки краєзнавців (ВСК), саме Петру Микитовичу було доручено створити й очолити Миколаївське відділення. Головою Миколаївської спілки краєзнавців він залишався упродовж 1991–2011 років. Активістами спілки було підготовлено та видано навчальний посібник з історії Миколаївщини для учнів 7–11 класів, нариси з історії розвитку

освіти на Миколаївщині, праця «Миколаївщина: погляд крізь століття» (1993), приділялася увага написанню історії населених пунктів, промислових та аграрних підприємств, культурно-освітніх установ. Сам П.М. Тригуб опублікував біля 70 робіт, присвячених краєзнавчій тематиці Миколаївщини й інших регіонів.

У 1997 році Петро Микитович перейшов до Миколаївської філії Національного університету «Києво-Могилянська академія» (зараз – Чорноморський національний університет імені Петра Могили) і очолив кафедру історії та філософії, пізніше реорганізовану у кафедру міжнародних відносин і зовнішньої політики. Тут професор П.М. Тригуб створив цілу наукову школу історичного краєзнавства на Півдні України.

Водночас П.М. Тригуб керував Миколаївським регіональним центром Інституту історії України НАН України з проблем Нижнього Подніпров'я та Побужжя, редагував «Наукові праці» МФ НаУКМА (сьогодні ЧДУ м. Петра Могили) з історичних наук.

З 1999 року Петро Микитович – член-кореспондент Української Академії історичних наук. 16 червня 2000 року П.М. Тригуб був

П. М. Тригуб з випускниками ЧНУ імені Петра Могили 2010 р.

обраний академіком Української Академії історичних наук.

З 2012 року він є викладачем кафедри міжнародних відносин та зовнішньої політики Чорноморського державного університету імені П. Могили.

Петро Микитович Тригуб – автор близько 150 наукових і методичних робіт. Вів аспірантуру за спеціальністю 07.00.01 «Історія України», був членом спеціалізованих вчених рад у Донецькому національному університеті та у Чорноморському державному університеті ім. Петра Могили, членом редколегії наукового журналу «Чорноморський літопис».

Його спадщина – це не лише публікації, а й створена ним ціла наукова школа, він виховав і підготував багатьох вчених–краєзнавців, був офіційним науковим керівником 25 захищених кандидатських дисертацій і офіційним науковим консультантом захищеної докторської дисертації.

За значний особистий внесок у розвиток освіти України, вагомі трудові досягнення, високий професіоналізм у 1993 р. П. М. Тригубу присвоєно почесне звання «Заслужений працівник народної освіти України» та нагороджено знаком «Відмінник освіти України» (1992 р.). Серед нагород: почесна грамота Миколаївської обласної держадміністрації (2005 р.), орден «За заслуги» III ступеня (2007 р.), почесна грамота Міністра культури і туризму України (2010 р.), звання «Почесний краєзнавець України» (2010 р.), ювілейна медаль «20 років незалежності» (2011 р.), почесна грамота Миколаївської

міської ради (2012 р.), відзнака «За заслуги перед Миколаївщиною» II ст. (2015).

Справу Петра Микитовича продовжує його син – Олександр Тригуб, доктор історичних наук, професор, завідувач кафедри міжнародних відносин та зовнішньої політики Чорноморського державного університету ім. Петра Могили, який з 2011 року очолив Миколаївську обласну організацію Національної спілки краєзнавців України.

Петро Тригуб на III міжнародній науковій конференції «Південь України: етноісторичний, мовний, культурний та релігійний виміри». Одеса 15–16 квітня 2011 р.

Учні та колеги Петра Микитовича Тригуба, відгукнувшись на його кончину у коментарях у ФБ, відзначали його ерудованість, щирість, веселу вдачу, талант викладача – «лекції, як казки», фахові всебічні знання, почуття гумору, «щастя навчатися у нього».

References

1. Vovchuk L. (2011). 30 rokiv na kraieznavchij nyvi Mykolajvschyny (narys do biohrafii Petra Mykytovycha Tryhuba). Kraieznavstvo. № 3. S. 128–132. [in Ukrainian]
2. Mykhajlutsa M.I. (2017). Petro Mykytovych Tryhub – kraieznavets' z Mykolajvs'koi «Mohylianky». Kraieznavstvo. № 1/2. S. 284–288. [in Ukrainian].